

The author points out that protection in criminal proceedings is a natural reaction to suspicion, and subsequently – an accusation. The author identifies the zero, first, second and third stages of the formation of the defense strategy, their inherent legal features and forms of implementation.

It is determined that the defense strategy in criminal proceedings is based on the scientific and practical principles of the defense party's action system (the accused and his professional advocate, advocate) at each stage of criminal proceedings. In a number of cases, protection begins even before the opening of such proceedings and is aimed at achieving the goal of protection – avoiding or minimizing the effect of criminal law measures on the accused. Such a goal can be realized either in the form of a complete or partial denial of guilt and other signs of the crime, or in the form of confessing guilt with a mitigation of responsibility, or silence – since the burden of proving guilt lies precisely on the side of the charge.

It should be noted that, unlike the prosecution's strategy, the defense strategy is more adaptive. It can be reviewed depending on the procedural situation, evidence collected by the party, evidence of the preventive measure or other measures taken to ensure criminal proceedings (arrest of property, removal from office, temporary restriction in the use of special law), etc.

At the same time, it is necessary to take into account the real, and not the declarative, situation in the legal proceedings of Ukraine – when the whole state apparatus, vested with power functions, opposes the side of defense. This obliges the court to take a more careful approach to the legal position of the defense side, and not to consider it exclusively as an attempt to avoid criminal liability.

Key words: defense, criminal justice, strategy, lawyer, suspect.

УДК 349.2

*Антоніна Олександрівна Падалка,
кандидат юридичних наук*

НАУКОВА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО ТРУДОВОГО РОЗПОРЯДКУ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Трудові відносини між працівником і роботодавцем, як відомо, виникають внаслідок укладання між ними трудового договору, який визначає взаємні права та обов'язки сторін. Крім визначеного законодавством переліку прав та гарантій, працівники також мають дотримуватися та виконувати свої основні обов'язки, які покладені на них державою та роботодавцем. Одним із таких обов'язків є дотримання та виконання внутрішнього трудового розпорядку, що визначений на конкретному підприємстві, установі чи організації. За порушення або ж невиконання норм внутрішнього трудового розпорядку працівник повинен бути притягнутий до юридичної відповідальності, якщо інше не встановлено законом.

Юридична відповідальність за порушення норм внутрішнього трудового розпорядку – це важіль впливу на працівника, встановлена законодавством міра покарання порушника трудової дисципліни, що виражається у вигляді дисциплінарного, майнового або інших видів стягнень. Досі правове регулювання внутрішнього трудового розпорядку розвивалося шляхом збільшення та посилення безпосередньо норм дисциплінарної відповідальності за дисциплінарний проступок. Однак, враховуючи перехід держави до ринкової економіки, потрібно робити ставку на більш чітке правове регламентування взаємних прав працівника та роботодавця. Також з метою забезпечення якісної роботи працівника потрібно встановити певну систему стимулювання праці, яка б передбачала на різних рівнях правового регулювання види заохочень та порядок й умови їхнього застосування, а також чіткий перелік і розмежування відповідальності працівника за порушення положень внутрішнього трудового розпорядку, вказавши особливості самого порушення та визначивши суб'єкта з його особливими ознаками.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематиці юридичної відповідальності за порушення внутрішнього трудового розпорядку в науці трудового права завжди приділялося достатньо уваги, тому наукового матеріалу було накопичено вдосталь. Предметом наукового пошуку та об'єктом дослідження стала юридична відповідальність за порушення внутрішнього трудового розпорядку у таких учених, як А. Абрамової, А. Барабаша, М. Бару, В. Венедиктова, Д. Гавриленко, П. Жигалкіна, І. Каргузова, В. Ковригін, Л. Корнута, Т. Коваленко, А. Мацюка, А. Медведєв, М. Плюхіна, В. Прокопенко, О. Процевського, В. Скобелкіна, І. Сироватської, М. Хавронюк та ін.

Метою статті є трактування поняття юридичної відповідальності за порушення внутрішнього трудового розпорядку в Україні.

Основні результати дослідження. На нашу думку, юридична відповідальність – це наслідок еволюції суспільства та держави. Юридична відповідальність виокремилася у самостійний вид лише тоді, коли була вперше унормована та застосована державою як важіль впливу та засіб примусу.

На думку С. Алексєєва, юридична відповідальність – це обов’язок конкретної особи зазнати визначених заходів державного примусу, покарання за протиправну поведінку [1, с. 266]. Заходи державного примусу, які чітко визначені в законі, забезпечують виконання та дотримання суб’єктами правовідносин існуючих норм права. Протиправною поведінкою особи слід вважати дії або бездіяльність, які порушують існуючі юридичні норми. Тобто особа при порушенні визначених у законі юридичних норм несе юридичну відповідальність, яка забезпечується завдяки заходам державного примусу.

С. Братусь пояснює, що юридична відповідальність – це заходи примусу, що визначаються державою або суспільством [2, с. 115]. Як правило, юридична відповідальність за порушення юридичних норм визначається суб’єктом їх встановлення. Оскільки їх встановлює держава, то й заходи примусу будуть встановлюватися виключно державою. За порушення ж суспільних норм особа буде зазнавати заходів примусу встановлених і санкціонованих суспільством. Підставою притягнення особи до юридичної відповідальності є вчинення останньою порушення визначених законом норм права. Порушення полягає в діянні, яке виражається в дії або бездіяльності, тобто в умисному протиправному вчинку особи, що порушує норми права, або ж в умисній протиправній бездіяльності, невиконання норм права.

Однією з основних умов притягнення особи до юридичної відповідальності є наявність складу правопорушення. До складу правопорушення входять:

1. Об’єкт правопорушення – охоронювані законом суспільні відносини, яким завдано шкоди.
2. Об’єктивна сторона правопорушення, яка складається із сукупності елементів протиправної поведінки, що характеризують її як акт зовнішнього прояву об’єктивної дійсності.
3. Суб’єкт правопорушення, яким може бути фізична або юридична особа, що вчинила правопорушення. Фізична особа характеризується такими ознаками, як дієздатність та наявність певного віку, з якого настає юридична відповідальність за конкретне правопорушення.
4. Суб’єктивна сторона правопорушення полягає у психологічному ставленні особи до вчинюваного нею діяння та наслідків. До її ознак належить вина, мотив, ціль та особливий психологічний стан особи [3, с. 9–10].

Підсумовуючи сказане вище, потрібно дати визначення юридичної відповідальності. Юридична відповідальність – це один із видів соціальної відповідальності, який закріплений у законодавстві держави, забезпечується самою державою та настає у випадку наявності складу правопорушення; юридичний обов’язок особи, яка порушила встановлені державою норми права, відповісти перед суспільством та державою, зазнати заходів державного примусу та понести визначене за певне правопорушення конкретний вид покарання.

Враховуючи те, що трудове право є складовою вітчизняного законодавства, особа за порушення його норм повинна нести юридичну відповідальність, встановлену нормами закону. Отже, відповідальність за порушення внутрішнього трудового розпорядку настає у випадку, коли особа не дотримується або ж порушує передбачений законом, підзаконними нормативно-правовими актами, актами договірної характеру та локальними нормативно-правовими актами правила, які регулюють внутрішній трудовий розпорядок на підприємстві, установі або організації.

Відповідальність за порушення правових норм внутрішнього трудового розпорядку – це один із видів юридичної відповідальності та підвидів трудової відповідальності, що встановлена законом України. Вона, як і трудова відповідальність, ґрунтується на принципах справедливості, законності, невідворотності, доцільності, обґрунтованості та гуманізму. Основною підставою для притягнення працівника до юридичної відповідальності за порушення норм внутрішнього трудового розпорядку є вчинення ним трудового правопорушення. Трудовим правопорушенням слід

вважати винне, протиправне діяння (дія або бездіяльність), яке полягає у невиконанні або ж неналежному виконанні працівником своїх трудових обов'язків.

Отже, відповідальність за порушення внутрішнього трудового розпорядку – це встановлені державою, уповноваженими органами, трудовим колективом та роботодавцем види юридичних стягнень, які особа повинна понести у випадку порушення або ж невиконання норм внутрішнього трудового розпорядку, встановлених на конкретному підприємстві, установі чи організації.

У доктрині трудового права прийнято розрізняти два основні види трудових правопорушень, а саме: трудове майнове правопорушення та дисциплінарний проступок [4, с. 46]. Спільним для цих правопорушень є невиконання працівником своїх трудових обов'язків. Зазначені правопорушення зумовлюють і відповідні види відповідальності за їхнє вчинення – матеріальну та дисциплінарну [5, с. 47]. Як правило, за порушення норм внутрішнього трудового розпорядку настає дисциплінарна або ж матеріальна відповідальність. Проте існує низка винятків, які стосуються окремих категорій праці.

У випадках, коли працівник вчиняє правопорушення, яке підпадає під норми не тільки внутрішнього трудового розпорядку, а й під конкретні статті адміністративного чи кримінального законодавства, він буде нести відповідальність не лише дисциплінарну чи матеріальну, а й кримінальну. Отже, існують випадки, коли особа, порушуючи правила внутрішнього трудового розпорядку, несе не тільки дисциплінарну чи майнову відповідальність, а й цивільно-правову, адміністративну та навіть кримінальну.

Як зазначає І. Новоселька, для всіх видів трудової відповідальності притаманні такі спільні ознаки:

1) види відповідальності одного суб'єкта трудових правовідносин перед іншим, так звані внутрішні її види;

2) зв'язок видів трудової відповідальності з державою має опосередкований, латентний характер і зумовлений наявністю відповідних правових норм і правом працівника оспорювати дії іншої сторони в суді;

3) конкретні склади правопорушень, за які передбачено трудову відповідальність, у трудовому законодавстві в повному обсязі не передбачені;

4) суб'єктами, які притягаються до трудової відповідальності, можуть бути як сторони трудових правовідносин, так і їхні представники [6, с. 65]. Такі самі ознаки притаманні і відповідальності за порушення норм внутрішнього трудового розпорядку. Крім того, вони ще характеризуються особливим суб'єктом встановлення такої відповідальності (роботодавець або ж уповноважена ним особа чи орган) та особливим порядком й умовами притягнення особи до відповідальності, які визначаються по-різному щодо різних категорій працівників.

Аналізуючи вітчизняне законодавство на предмет порядку, умов та підстав притягнення особи до юридичної відповідальності за порушення норм трудового законодавства та провівши дослідження, потрібно зазначити про таке. Вітчизняна система юридичної відповідальності за порушення норм внутрішнього трудового розпорядку є недосконалою. Зокрема, існують такі недоліки:

1) покращення якості роботи здійснюється завдяки збільшенню видів дисциплінарних стягнень та кількості осіб, притягнених до відповідальності, а не завдяки збільшенню заохочень і матеріальних винагород працівників;

2) відсутність у Кодексі законів про працю України чіткої регламентації підстав, порядку та умов притягнення особи до відповідальності за порушення норм внутрішнього трудового розпорядку;

3) нездійснене розмежування видів відповідальності за діяння, яке порушує норми внутрішнього трудового законодавства та норми інших законів;

4) дисциплінарні стягнення, зазначені у правилах внутрішнього трудового розпорядку, не визначають особливостей процедури притягнення особи до відповідальності, а лише повторюють і декларують уже прийняті законами норми;

5) законом не визначено юридичні наслідки повторного притягнення особи до дисциплінарної чи матеріальної відповідальності протягом чітко визначеного періоду.

Висновки. Отже, провівши дослідження наявних у правовій доктрині видів відповідальності за порушення норм внутрішнього трудового розпорядку та аналізуючи вітчизняну правову систему на предмет дисциплінарної та майнової відповідальності за порушення внутрішнього трудового розпорядку, ми дійшли таких висновків.

Інтереси роботодавця та працівника не завжди збігаються, що призводить до виникнення різноманітних конфліктних ситуацій. Для того аби зменшити кількість цих спорів держава, уповноважені органи та роботодавець повинні чітко регламентувати права, обов'язки, умови роботи працівника та встановити норми юридичної відповідальності за порушення визначених правил внутрішнього трудового розпорядку.

Використані джерела

1. Алексеев С. С. Общая теория права / С. С. Алексеев // Общая теория права : в 2 т. – М. : Юридическая литература. – 1981. – Т. 1. – 360 с.
2. Братусь С. Н. Юридическая ответственность и законность (очерк теории) / С. Н. Братусь // Юридическая ответственность и законность (очерк теории) – М. : Городециздат, 2001. – 208 с.
3. Мужикова Н. М. Порядок та підстави притягнення до юридичної відповідальності за корупційні правопорушення / Н. М. Мужикова // Порядок та підстави притягнення до юридичної відповідальності за корупційні правопорушення. – Чернівці : ЦППК, 2012. – 87 с.
4. Гирич О. Г. Трудове право / О. Г. Гирич // Курс лекцій: для студ. юрид. вузів та факультетів. – К. : Вілбор, 1999. – 145 с.
5. Скакун О. Ф. Теорія держави і права / О. Ф. Скакун // Теорія держави і права : підручник. – Х. : Консум, 2006. – 477 с.
6. Новосельська І. В. Вдосконалення правового регулювання юридичної відповідальності за порушення зобов'язань, передбачених трудовим договором : дис. ... канд. юрид. наук / І. В. Новосельська. – Луганськ, 2010. – 98 с.

Падалка А. О. Наукова інтерпретація юридичної відповідальності за порушення внутрішнього трудового розпорядку в Україні

У статті проаналізовано сутність юридичної відповідальності. Надано авторське визначення юридичної відповідальності за порушення внутрішнього трудового розпорядку. Вказано на недоліки вітчизняного законодавства у цій сфері.

Ключові слова: юридична відповідальність, порушення, внутрішній трудовий розпорядок, працівник, трудове законодавство.

Padalka A. Scientific interpretation of legal liability for violation of internal labor regulations in Ukraine

In the article the essence of legal liability is analyzed. Author's definition of legal liability for violation of internal labor regulations is given. The drawbacks of the domestic legislation in this area are noted.

Responsibility for violation of internal labor regulations occurs in the event that the person does not comply or violates the rules governing the internal labor regulations at the enterprise, institution or organization stipulated by the law, by subordinate normative legal acts, acts of a contractual nature and local normative legal acts.

It has been determined that responsibility for violating internal labor regulations is defined by the state, authorized bodies, labor collective and employer types of legal charges that a person must incur in case of violation or non-compliance with the norms of internal labor regulations established at a particular enterprise institution or organization.

The domestic system of legal liability for violation of the internal labor regulations has the following disadvantages:

- 1) improvement of the quality of work is carried out by increasing the types of disciplinary charges and the number of persons prosecuted, and not by increasing incentives and material remuneration of employees;
- 2) absence in the Code of Practice of clear regulation of the grounds, procedure and conditions for bringing a person to liability for violation of the rules of internal labor regulations;
- 3) no distinction is made between the types of liability for acts that violate the norms of internal labor legislation and the norms of other laws;
- 4) the disciplinary penalties specified in the rules of the internal labor regulations do not determine the peculiarities of the procedure for bringing the person to liability, but only repeat and declare the norms already adopted by the laws;
- 5) the law does not define the legal consequences of a person's repeated prosecution of disciplinary or material liability within a clearly defined period.

The interests of the employer and the employee do not always coincide, which leads to the emergence of various types of conflict situations. In order to reduce the number of disputes by the state, the authorized bodies and the employer must clearly regulate the rights, obligations, terms of work of the employee and establish the rules of legal responsibility for violation of certain rules of internal labor regulations.

Key words: legal liability, violation, internal labor regulations, employee, labor legislation.

УДК 347.796

*Ольга Сергіївна Переверзева,
старший науковий співробітник відділу
міжнародного права та порівняльного правознавства
Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України,
кандидат юридичних наук*

*Сергій Миколайович Шишкін,
аспірант відділу проблем цивільного,
трудового і підприємницького права
Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НАСЛІДКИ АВАРІЇ В МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ МОРСЬКОМУ ПРАВІ

Постановка проблеми обумовлена глобалізацією міжнародних морських перевезень та розвитком інституту відповідальності в міжнародному приватному морському праві в результаті морських аварій. Протягом століть традиційними видами використання Світового океану були переважно перевезення людей і товарів (вантажів), рибальство і морський промисел, то нині виник і набуває великого розвитку видобуток у надрах морського дна паливно-енергетичних ресурсів (нафти і газу), що стало сферою комерційної та морегосподарської діяльності суб'єктів, які стикаються із колізійними проблемами (конфлікт кваліфікацій).

Інститут відповідальності за морські аварії в міжнародному приватному морському праві має значну кількість особливостей, що обумовлюють необхідність аналізу внутрішньодержавних норм та положень міжнародних угод про уніфікацію відповідальності судновласника, перевізника і вантажовідправника. Сторони, які безпосередньо беруть участь у морському перевезенні, матимуть договірні відносини, в яких передбачена компенсація в результаті морської аварії. Досить важко оцінити вартість інтересів у цих договірних відносинах, вона залежить від вартості відвантаження, вартості судна та його вантажу. Також важливим є питання обмеження відповідальності в межах транспортних угод і відповідальність оператора ядерного судна. Проте морські аварії можуть мати наслідки, що виходять за межі інтересів договірних сторін. Інститут відповідальності включає в себе два різних за своєю юридичною природою та правовими наслідками інституту, зокрема: відповідальність суб'єктів міжнародного приватного морського права за правопорушення щодо забруднення морського середовища; відповідальність за збиток, спричинений у результаті аварії. Питання відповідальності закріплено в багатьох міжнародно-правових актах, однак форми і види такої відповідальності, а також порядок компенсації збитків потребує більш детальної регламентації та включення в Конвенцію щодо обмеження відповідальності власників морських суден 1957 р., Конвенцію про обмеження відповідальності з морських вимог 1976 р., Конвенцію ООН про перевезення вантажів морем 1978 р., Міжнародну конвенцію про уніфікацію деяких правил щодо арешту суден 1952 р., Брюссельську конвенцію 1924 р., з змінами та протоколом 1968 р. (Правила Гаага-Вісбі, Йорк-Антверпенські правила 2004) та інші акти [6, с. 21].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичну базу дослідження цього питання становлять теоретичні висновки та узагальнення як вітчизняних (К. Александрова, Г. Анцелівіча, К. Бекашева, П. Виноградова, К. Гунн, І. Тарханова, Г. Іванова, В. Івченко, В. Кириленко, В. Кисельова, А. Колодкіна, О. Маковського, Г. Мелкова, О. Мережко, Г. Некрасова, В. Пономарьова, Н. Решетова, В. Сидорченко, О. Переверзевої, О. Шемякіна, В. Шемонаєва), так і зарубіжних учених (П. Андерсен, П. Бастилло, Х. Абрахам, Дж. Берлінг'єр, С. Ферраніні, В. Кеннеді, І. Вілдебоєр, М. Норріс, А. Колинен, Є. Стівен, Б. Хатчинсон).

Мета статті. Дослідження присвячене вивченню особливостей інституту відповідальності за наслідки аварії у міжнародному приватному морському праві.